

EKONOMİ POLİTİK

Erinç Yeldan, 18 Eylül 2019

Arjantin dersleri: Mali Bağımlılık ve İlk Günahlar

Geçen haftaki yazımda Türkiye ve Arjantin'in uzun dönemli sanayileşme modellerinin ve birikim tercihlerinin yansıması olarak tipik birer *Latin Amerika ekonomisi* izlenimi yaratmakta olduğunu ve her iki ülkenin de birbirinden alabileceği önemli dersler bulunduğunu vurgulamış idim. Bu hafta bu konuyu sürdürmeyi ve her iki ülke için de geçerli olabilecek önemli *ilk günahların* tarihçelerini anımsatmayı düşündüm.

Anımsayacağımız üzere her iki ülke de 1990-sonrasında neoliberal serbestleştirme politikalarına hız vermiş ve her ikisi de 2000'li yıllara şiddetli bir iktisadi ve toplumsal kriz ile girmek zorunda kalmıştı. Her iki ülke de dünyanın en borçlu ekonomilerine sahiptir ve gerek kamu sektörleri, gerekse tüm ulusal ekonomik faaliyetleri yüksek faiz yükü altında ezilmektedir. Bunun ötesinde, özellikle Türkiye, yüksek oranlı cari işlemler açığı (dış açık) yaşamakta ve dış borçlanmaya dayalı bir büyüme modelini sürdürme çabası vermektedir. Nitekim, Türkiye için "*sanayi yapısının aşırı derecede ithalata bağımlılığı*" neredeyse bir özdeyiş haline dönüşmüş olarak her fırsatta dile getirilir haldedir.

Bu ortak tarihten bugüne geldiğimiz noktada Arjantin için yüksek kamu açıkları; Türkiye için ise yüksek dış açık; ve her iki ülke için de geçerli olan yüksek borç yoğunluğu sıkça dile getirilen yapısal sorunların başında gelmektedir. Neoliberal medya Arjantin'de krizin başlıca sorumluluğunu harcama disiplini olmayan kamunun artan bütçe açıklarına bağlamaktadır. Öne sürülen savlara göre, bütçe sorumluluğu taşımayan "popülist hükümetler" sınır taşımayan harcama alışkanlıklarıyla kamu maliyesini içinden çıkılmaz bir batağa saptırmışlardır.

Oysa kamu sektörünü ve genel olarak devletin ekonomideki rolünü ulusal ve uluslararası sermaye çevreleri ile olan tarihsel bağlantılarından soyutlayarak ele alan bu tür değerlendirmeler, az gelişmiş bir ekonominin yapısal sorunlarla dolu olan dinamiklerini göz ardı etmektedir. Nitekim, Arjantin'in yakın tarihi bu ülkede 1990'lı yılların ikinci yarısında oluşan yüksek kamu açıklarının üç temel nedeni olduğunu göstermektedir. Bunlardan *birincisi*, pervazsıza sürdürülen özelleştirme uygulamaları sonucunda, kamu işletmeciliğinden kaynaklanan net faktör transferlerinin kurumasıdır. *İkincisi*, gene ideolojik bir saldırı sonucu bir oldu bitti ile gerçekleştirilen sosyal güvenlik sisteminin özelleştirilmesi ve güncel aktüeryal dengelerin bozulması neticesinde kamu sektörünün büyük zararlara uğratılmış olmasıdır. *Üçüncü* neden ise Arjantin'in federatif yapısının daha bağımsız hale getirilmesiyle, yerel yönetimlerin ve belediyelerin başıboş borçlanmasının yolunun açılmasıdır.

Arjantin 25 federatif birimden ve bunlara bağlı yaklaşık 5,700 belediyeden oluşmaktadır. 1999'a değin toplam vergilerin %43'ü merkezi devlet, %57'si ise eyaletler arasında paylaşılmaktaydı. 1990'lar boyunca yerel yönetimler yoğun bir

borçlanma temposu içine girerek toplam borç yükünü 30 milyar dolara, yani Arjantin milli gelirinin %35'ine değin yükseltmişlerdi. Söz konusu borçlanmanın yaklaşık %28'i yerel bankalardan, gerisi ise ulusal ve uluslararası finans piyasalarından karşılanmaktaydı.

Dolayısıyla, Arjantin krizini oluşturan kamu açıklarının ardındaki temel nedenler doğrudan doğruya IMF programının dikte ettiği “*etkin devlet*”, “*yerelleşme*”, “*iyi yönetim*” gibi ideolojik kılıflar ardına saklanmış yapısal uyarlama reformlarına dayanmaktadır. Arjantin krizi, tıpkı Türkiye 2001 krizi gibi, bir IMF programının ortasında, bu programın harfiyen uygulanması neticesinde çıkmıştır.

Türkiye'nin yukarıda sözünü ettiğimiz ithalata aşırı bağımlılığı ve dış kırılabilirliği ise sıcak para girişlerine dayanan, spekülasyon nitelikli büyüme tercihinin sonucudur. 2001 krizi sonrasında uygulanan IMF güdümlü “güçlü ekonomiye geçiş” politikaları, ulusal faizin yüksek, döviz kurunun da aşırı değerli tutulmasını amaçlamaktaydı. Böylelikle uyarılan spekülasyon nitelikli sıcak para sermayesi, Türkiye'nin konut ve mega proje çılgınlığına dayalı çarpık büyüme modelinin de ana finansman kaynağını oluşturmuştu. Sonuç dış borçlanma ve *sanayisizleşme* oldu.

Arjantinlilerin deyişiyle, “*cambiamos amigos*” – artık değişelim dostlar!